

Twee nieuwe rouwtorretjes (Coleoptera: Tenebrionidae) aan de westrand van Brussel

Willy Troukens

Samenvatting. Onlangs werden twee nieuwe Tenebrionidae gevonden aan de westrand van Brussel: *Platydema violaceum* (Fabricius, 1790) en *Corticeus unicolor* Piller & Mitterpacher, 1783. Beide soorten leven onder losse schors van dood loofhout. De eerste is in België heel zeldzaam. De tweede is een recente nieuwkomer: vanaf 1996 is zijn aanwezigheid vastgesteld in 25 lokaliteiten.

Abstract. Recently two new species of Tenebrionidae were found at the westside of Brussels: *Platydema violaceum* (Fabricius, 1790) and *Corticeus unicolor* Piller & Mitterpacher, 1783. Both species are living under loose tree-bark of death leaf-wood. In Belgium the first one is very rare. The second one is a recent new-comer: from 1996 on its presence has been established in 25 localities.

Résumé. Récemment deux nouvelles espèces de Tenebrionidae furent capturées à la périphérie ouest de Bruxelles: *Platydema violaceum* (Fabricius, 1790) et *Corticeus unicolor* Piller & Mitterpacher, 1783. Les deux espèces vivent sous les écorces d'arbres feuillus morts. En Belgique la première espèce est très rare. La deuxième est une nouvelle venue: à partir de 1996 sa présence a été constatée dans 25 localités.

Key words: *Platydema violaceum* – *Corticeus unicolor* – Tenebrionidae – Faunistics – Belgium – Coleoptera.

Troukens W.: Ninoofsesteenweg 782/8, B-1070 Anderlecht. willy.troukens@skynet.be

Dankzij jarenlang speurwerk, en in nauwe samenwerking met Hugo Raemdonck en wijlen Remi Guinez, kon ik aan de westrand van Brussel al 14 soorten Tenebrionidae noteren. Hierover verschenen al verschillende artikels in *Phegea* (Troukens 2004, 2005, 2009, 2010, 2015). Het is dan ook verheugend dat ik daar nu nog 2 nieuwe en bijzonder interessante soorten kan aan toevoegen.

1. *Platydema violaceum* (Fabricius, 1790) (fig. 1)

Op 16.viii.2013 ontdekte ik in mijn kleine Heath-val, aan de rand van het Dwersbos te Beersel (VB), voor het eerst een exemplaar van *Platydema violaceum* (Fabricius, 1790). Dit kevertje is eirond en meet exact 8 mm. De bovenzijde is metaalglanzend zwartblauw; de onderzijde pekzwart. De dekschilden vertonen elk 8 fijne puntrijen met een zeer fijne bestippling in de tussenruimten. Sprietten vrij kort; pekbruin maar met bleker eindlid; 11-ledig; vanaf het 5de sprietlid bekervormig verdikt; eindlid bijna rond. Tasters eveneens pekbruin; eindlid licht bijlvormig en voor de helft bleekbruin. Volgens de bestaande literatuur, o. a. Keer (1930: 841), zou een exemplaar van 8 mm zeer uitzonderlijk zijn. De Midden-Europese auteurs hebben het steeds over een lengte van 6 à 7,5 mm. Alleen Auber (1971: 33) spreekt over 7 à 8 mm en in het werkje van Novák (2007: 18–19) staat zelfs een exemplaar afgebeeld van 8,2 mm.

P. violaceus komt verspreid voor in Midden- en Zuid-Europa maar hij is nergens gewoon (Kaszab 1969: 250). Hij is vooral aan te treffen in vochtige bossen onder schimmelige schors van eiken (*Quercus*), beuken (*Fagus sylvatica*), berken (*Betula*), iepen (*Ulmus*), esdoorns (*Acer*) en vlierstruiken (*Sambucus*) (Möller *et al.* 2006: 168). Algemeen wordt aangenomen dat de larven zich uitsluitend ontwikkelen in boompaddestoelen met een rubberachtige structuur, vooral dan in judasoor (*Auricularia auricula-judaea*) op stervende of dode vlierstruiken (Colijn *et al.* 2013: 292–310). De gegevens van 49 collectiestukken suggereren 2 generaties per jaar.

De imago's werden aangetroffen van maart tot juni en daarna in augustus-september. In de collectie van P. de Moffarts in het KBIN te Brussel bevindt zich een exemplaar met de ongewoon late datum 31.xii.1899. Mogelijk een kweekresultaat?

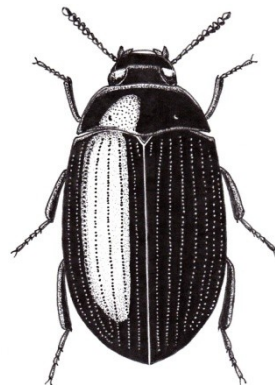

Fig. 1. *Platydema violaceum* (Fabricius, 1790).

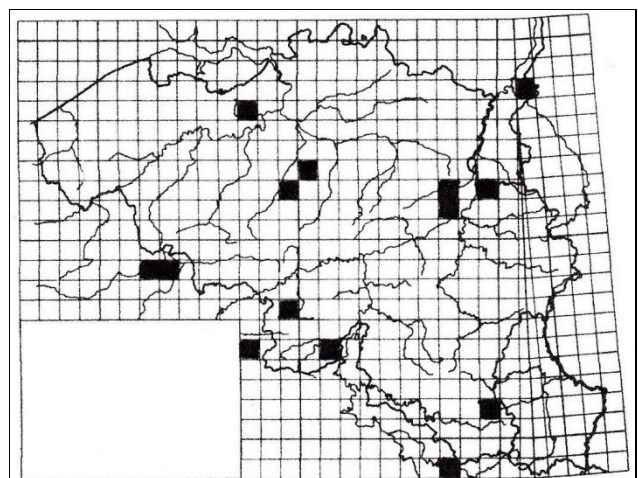

Fig. 2. Vindplaatsen in België van *Platydema violaceum* (Fabricius, 1790).

Omwille van zijn zeldzaamheid is over *P. violaceum* nog niet veel geweten. Uit de gegevens blijkt dat deze rouwtor in België weinig en zeer verspreid wordt opgemerkt (fig. 2). Gegevens van na de eeuwwisseling zijn schaars: behalve het exemplaar te Beersel was er alleen nog een vangst van Luc Crevecoeur in het Kolmontbos te Tongeren (LI) op 26.vi.2009.

In Nederland is dit kevertje tegenwoordig alleen bekend uit Limburg. De vondst van 3 exemplaren in een natuurgebied ten oosten van Roermond in 2012 is dan ook het vermelden waard (Colijn *et al.* 2013: 292–310).

Over onze oostgrens, in Nordrhein-Westfalen, blijkt *P. violaceum* eveneens slechts sporadisch op te duiken. In 2008 en 2009 werd telkens 1 exemplaar gevangen in een klein natuurgebied aan de ooststrand van Leverkusen. Dit waren de eerste vondsten in het Bergische Land. Köhler *et al.* (2010: 39–80) beschouwt deze rouwtor daarom als een expansief fauna-element.

In Noord-Frankrijk kwam Olivier Décobert (2013: 16–17) onlangs tot dezelfde conclusie. Deze keverkenner verzamelde na 20 jaar veldonderzoek pas in 2013 voor het eerst 3 exemplaren. Het eerste te Warlaing aan de voet van een populier (*Populus*) onder losse, bemoste schors; de twee andere in een droog stuk eikenhout te Saint-Amand-Les-Eaux. Iets meer zuidelijk, in het bos van Trélon, waren eerder al 3 exemplaren verzameld door R. Hastir, namelijk op 19.ix.1990. *P. violaceum* is in het departement Nord duidelijk een recente areaal-uitbreider.

2. *Corticeus unicolor* Piller & Mitterpacher, 1783 (fig. 3)

Dit smal, kastanjebruin rouwtorretje is 5 à 7 mm lang en daarmee de grootste van de 6 Belgische *Corticeus*-soorten. De sprieten zijn vrij kort; 11-ledig; het 5de tot het 10de lid bekervormig verbreed; het eindlid eivormig. Halschild met fijne bestippling; langer dan breed; parallelzijdig; de basis en de zijanten gerand. Dekschilden eveneens parallel; 2½ keer zo lang als breed; achteraan afgerond; elk dekschild met 7 duidelijke stippelrijen; de tussenruimten met iets fijnere stippelrijen. Voor- en middenpoten met 5-ledige tarsen; de achtertarsen 4-ledig.

C. unicolor komt verspreid voor in Europa met uitzondering van het uiterste westen en het oosten (Fattorini 2013). De kevers zijn van april tot oktober te vinden op of achter vermolmde boomschors, vooral van beuk (*Fagus sylvatica*) en eik (*Quercus*); uitzonderlijk ook van berk (*Betula*) en grove den (*Pinus silvestris*) (Libbrecht 1988: 26). De larven leven in de boorgangen van Scolytinae (Kaszab 1969: 252).

Aan de westrand van Brussel werd voor het eerst een imago aangetroffen op 18.iv.2011 in het Dudenpark te Vorst door Remi Guinez. Ikzelf had op 6.ix.2010 ook al 3 exemplaren gevonden onder schors van een gevelde beuk op de grens van Ukkel en Sint-Genesius-Rode.

Tegenwoordig is *C. unicolor* in België een vrij algemeen rouwtorretje. Maar dat is niet altijd zo geweest. In de collecties van het KBIN te Brussel bevinden zich immers nog geen Belgische exemplaren. De eerste vangsten werden gesignaleerd te Hamme (OV)

op 24.v.1984 (1 ex.) en op 26.ix.1987 (11 ex.). Deze exemplaren werden door René Pletinck verzameld op schors van geïmporteerd hout, afkomstig uit de streek rond Vierzon (departement Cher, Centraal Frankrijk). Het ging hier dus duidelijk om adventieven. Maar enkele jaren later begon dit kevertje daadwerkelijk aan een verrassende, invasieve opmars. Op 3.vi.1996 ontdekte Luc Crevecoeur het eerste exemplaar in de vrije natuur te Peutie (VB) en enkele dagen later, op 5.vi.1996, een tweede exemplaar te Nismes (NA). Toch duurde het nog tot 2001 voor *H. unicolor* zich in België in snel tempo ging verspreiden. Eind 2014 was de soort al gemeld van 25 lokaliteiten (fig. 4).

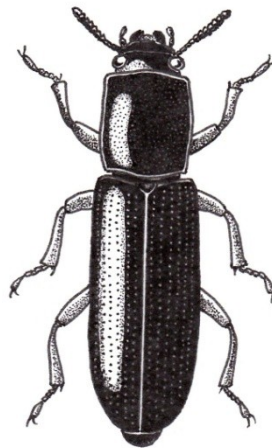

Fig. 3. *Corticeus unicolor* Piller & Mitterpacher, 1783.

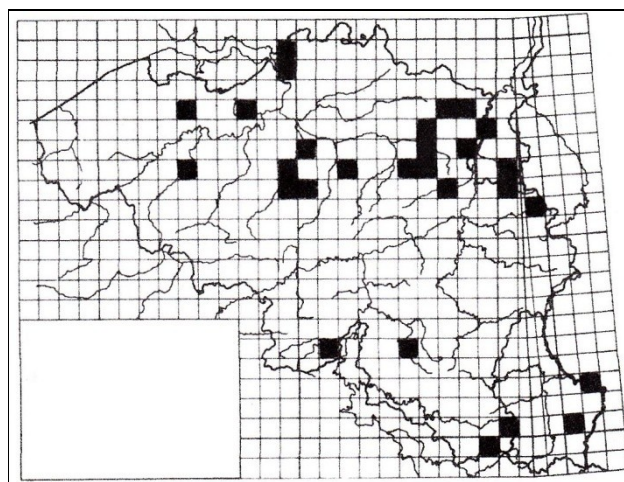

Fig. 4. Vindplaatsen in België van *Corticeus unicolor* Piller & Mitterpacher, 1783.

C. unicolor veroverde in dezelfde periode ook Nederland. Brakman (1966: 146) vermeldde in zijn keverlijst dit rouwtorretje alleen uit de provincie Gelderland. Maar volgens Vorst (pers. med.) zijn de gegevens hiervan niet meer te controleren. Wellicht ging het hier dan ook om een adventief exemplaar. In de nieuwe catalogus van de Nederlandse kevers (Vorst 2010: 141) wordt *C. unicolor* evenwel vermeld in 8 van de 12 provincies. Hij zou nog ontbreken in het noorden en in Zeeland en Noord-Holland.

Uit dit alles valt maar één conclusie te trekken: *C. unicolor* is een recente nieuwkomer, zowel in België als in Nederland.

In *Phegea* wordt de nomenclatuur van Fauna Europaea aangehouden, behalve wanneer er duidelijk kan aangetoond worden dat die verkeerd is. Dat is bij deze soort het geval. Ze wordt er vermeld als *Hypophloeus unicolor*. Het genus *Hypophlaeus* [met a] werd door Fabricius in 1790 beschreven voor de soorten *H. depressus*, *H. fasciatus*, *H. linearis* en *H. picipes*. De naam *Hypophloeus* [met o] is een foutieve, latere spelling van *Hypophlaeus* Fabricius, 1790 en dus ongeldig. Het genus *Corticeus* werd door Piller & Mitterpacher in 1783 beschreven voor *C. unicolor* die daardoor de typesoort voor het genus *Corticeus* wordt (Piller & Mitterpacher 1783: 87; plaat IX, fig. 3). De naam *Corticeus* is dus zeven jaar ouder van *Hypophloeus* en dient dus gebruikt te worden in combinatie met *unicolor*. Als door de onderzoekers-taxonomen wordt vastgesteld dat alle soorten die nu vermeld worden in het genus *Hypophlaeus* congeneriek zijn met *Corticeus unicolor*,

moeten zij allemaal ondergebracht worden in het genus *Corticeus*, waarvan *Hypophlaeus* dan een jonger, subjectief synoniem wordt.

Dankwoord

Het schrijven van dit artikel was mogelijk dankzij een 100-tal gegevens en informatiebronnen, mij vriendelijk bezorgd door de volgende personen: Guido Bonamie (Nevele-Merendree), Luc Crevecoeur (Genk), Olivier Décobert (SENF, Lille, F), Remi Guinez (Vorst-Brussel), Stefan Kerkhof (KBIN, Brussel), Marc Lodewijckx (Stabroek), René Pletinck (Hamme, OV), Hugo Raemdonck (Jette) en Oscar Vorst (Utrecht, NL). Hiermee was het mogelijk om de verspreidingskaartjes samen te stellen. Hartelijk dank! Oscar Vorst wordt eveneens bedankt voor zijn deskundige uitleg over de nomenclatuur betreffende *Corticeus unicolor*.

Bibliografie

- Auber L. 1971. *Atlas des coléoptères de France, Belgique, Suisse. Tome II.* — Editions N. Boubée & Cie, Paris (Vle).
- Brakman P. J. 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggende gebied. — *Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging* 2.
- Colijn E., Heijerman T., Vorst O., Cuppen J., van Maanen B., van Nunen F. & van de Sande C. 2013. Kevers van de Meinweg (Coleoptera). — *Natuurhistorisch maandblad* 102(10): 292–310.
- Décobert O. 2013. Note sur la présence de *Platydemus violaceum* (Fabricius, 1790) dans le nord de la France (Coleoptera: Tenebrionidae). — *Bulletin de la SENF* 347: 16–17.
- Fattorini S. 2013. Coleoptera, Tenebrionidae. — In: Audisio P. (Ed.) *Fauna Europaea, Coleoptera, version 2.6.2.* — www.fauna-eu.org. (bezocht 29.iv.2015).
- Kaszab Z. 1969. Tenebrionidae. — In: Freude, Harde & Lohse (Eds.). *Die Käfer Mitteleuropas. Band 8.* — Goecke & Evers Verlag, Krefeld.
- Keer P. M. 1930. *Calwer keverboek.* — W. J. Thieme & Cie, Zutphen.
- Köhler F. & Kinker H. 2010. Die Käferfauna (Coleoptera) des Naturschutzgebietes Gronenborner Teiche in Leverkusen. — *Mitteilungen der Arbeitsgemeinschaft Rhei'scher Koleopterologen* 20(1–4): 39–80.
- Libbrecht M. B. 1988. Catalogue des Tenebrionidae (Coleoptera) de Belgique. — *Studiedocumenten van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen* 51.
- Möller G., Grube R. & Wachman E. 2006. *Käfer im und am Wald.* — Fauna Verlag, Nottuln.
- Novák V. 2007. Coleoptera. Tenebrionidae. — *Folia Heyrovskyana. Icones Insectorum Europae Centralis* 8.
- Piller M. & Mitterpacher L. 1783. Iter per Poseganam Sclavoniae provinciam mensibus junio, et julio anno 1782. Susceptum a Mathia Piller et Ludovico Mitterpacher. — Typis Regiae Universitatis, Buda, Hungary [biodiversitylibrary.org/page/24755988].
- Troukens W. 2004. *Bolitophagus reticulatus* aan de westrand van Brussel (Coleoptera: Tenebrionidae). — *Phegea* 32(4): 151–152.
- Troukens W. 2005. Rouwtorren en enkele verwanten aan de westrand van Brussel (Coleoptera: Tenebrionidae, Alleculidae, Lagriidae, Serropalpidae). — *Phegea* 33(1): 23–30.
- Troukens W. 2009. Nieuwe en interessante vondsten aan de westrand van Brussel van Tenebrionidae en Serropalpidae (Coleoptera). — *Phegea* 37(4): 127–131.
- Troukens W. 2010. Een nieuwe keversoort voor de Belgische fauna: het beukenrouwtorretje, *Diaclina fagi* (Coleoptera: Tenebrionidae). — *Phegea* 38(1): 21–22.
- Troukens W. 2015. *Pseudocistela ceramoides* (Coleoptera: Tenebrionidae) aan de westrand van Brussel. — *Phegea* 43(2): 34–35.
- Vorst O. 2010. Catalogus van de Nederlandse kevers (Coleoptera). — *Monografieën van de Nederlandse Entomologische Vereniging* 11.